

Wisenten aan het werk in de PWN-duinen

Voor nog eens vijf jaar

FRANS BUISSINK

PWN, het provinciale waterleidingbedrijf van Noord-Holland is er de belangrijkste duinbeheerder. In een van haar terreinen is vijf jaar geleden een uniek experiment van start gegaan. Wisenten, de enige echt wilde runderen in Europa, werden ingezet om als grote grazers de verruiging te lijf te gaan. De initiatiefnemers bekijken de ervaringen en het resultaat.

Op steeds meer plekken in het duin kan het je gebeuren dat je grote, loslopende dieren tegenkomt: reeën, damherten, of grote grazers die in het duin aan het werk zijn gezet om het landschap open te houden en te behoeden voor verruiging. Dat kunnen schapen zijn, runderen of half wilde paarden. In het zogeheten Kraansvlak in de duinen bij Bloemendaal kun je tegenwoordig grazers tegenkomen van een bijzondere categorie. Daar loopt een heuse kudde wisenten rond. Deze wilde runderen horen tot de grootste zoogdieren van Europa. Schotse Hooglanders zien er ruig uit, maar het blijft vee. Wisenten zijn echt wild, de Europese variant van de Amerikaanse bizon.

*Van alle grote grazers pakken wisenten het struweel het meest rigoureus aan, met name de bast ervan. Maar nog altijd bestaat krap tweederde van het voedsel uit grassen en zeggen.
Foto: Frans Buissink.*

Puur Water en Natuur

Dat er nog wisenten zijn, is zoveel als een wonder. Een ander Europees wild rund, de zogenoemde oeros, werd al in de late middeleeuwen uitgeroeid. Hetzelfde lot zou de wisent getroffen hebben, maar die had machtige beschermheren onder de Poolse en Russische adel, die de wisenten koesterden als spectaculair jachtwild.

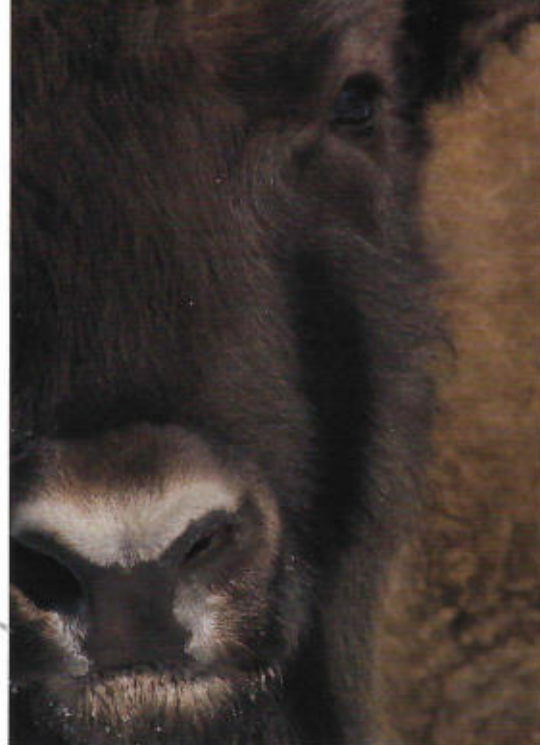
Anno nu heeft het beest er een nieuwe beschermheer bij: een waterleidingbedrijf. PWN beheert grote stukken duinnatuur in Noord-Holland, in de eerste plaats voor het opslaan van gezuiverd IJsselmeerwater. PWN voert er een actief natuurontwikkelingsbeleid. De naam staat daarom tegenwoordig voor Puur Water en Natuur. Aan het hoofd van deze groene bedrijfstak staat Piet Veel, in zijn vrije tijd een enthousiast vogelaar, met bijzondere belangstelling voor vlinders en libellen.

Een avontuur met de onbekende wisent

Het was niet zijn idee om in de duinen van PWN een proef te beginnen met wisenten als grote grazers, maar hij had er wel meteen oren naar

Wisenten zijn kolossen van nog net geen ton zwaar, maar leveren normaal gesproken geen gevaar op voor bezoekers. Hun leefgebied wordt uitgebreid en door het nieuwe gebied loopt ook een wandelpad.
Foto: Menno van Duijn.

om zo'n avontuur aan te gaan. Nou ja, avontuur... Er werd niet over één nacht ijs gegaan. Zo'n tien jaar geleden werd het idee voor het eerst geopperd, informeel, bij de koffie. Mensen van Kritisch Bosbeheer, Hans van der Lans en Ruud Lardinois kwamen ermee, samen met Leon Terlouw van PWN. Interessant plan, maar daar moest eerst maar eens een degelijke 'notitie' over geschreven worden. Het was inmiddels 2004. Een workshop met deskundigen, ecologen, wetenschappers, biologen, liet licht schijnen over de kwestie. Er werd een convenant gesloten tussen vier deelnemende partijen: PWN, Duinbehoud, Kritisch Bosbeheer en ARK. Er moest een onderzoeksgroep komen van diverse universiteiten en een begeleidingscommissie. Het Kraansvlak, een ruig, afgesloten duingebied van ruim tweehonderd hectare, werd aangewezen als de ideale plek voor het wisenten-

De wisenten van PWN worden goed onderzocht, waardoor eindelijk meer informatie over deze dieren bekend wordt. Ze staan bekend als bosdieren, maar lopen ook graag in het open duin rond.
Foto: Leo Linnartz.

avontuur. Officieel heette het een pilot of proef, maar het bleef een avontuur. Piet Veel: "Hoe gek het ook klinkt, er was verbazend weinig bekend over die beesten. Niemand kon vertellen hoe ze zich qua graasgedrag zouden gedragen in een stuk vrije natuur. Overal waar nog wisenten rondlopen, worden ze bijgevoerd. Zelfs in Białowieża leggen ze in de winter balen hooi neer. Dan weet je nog niet of ze in de karige wintertijd gaan knabbelen aan bomen of struiken."

Eindelijk grondig bestudeerd

Białowieża is het wisentenmekka, een enorm bosgebied op de grens tussen Polen en Wit Rusland, vanouds het favoriete jachtgebied van de tsaren, later van nazikopstukken. Ook daar is de wisent uitgeroeid geweest, maar is hij later teruggebracht vanuit dierenparken, waar nog wisenten gehouden werden. Het voortbestaan van dit enige wilde Europese rund heeft aan een zijden draadje gehangen. Nog is de wisent niet veilig. Er kan altijd nog runderpest of een andere dodelijke epidemie uitbreken. Ook daarom zijn de dieren vanuit Polen verspreid over diverse locaties in Europa. Ook de eerste drie wisenten die in 2007 werden losgelaten in het Kraansvlak kwamen uit Polen. Toen die goed bleken te aarden zijn er nieuwe dieren bijgekomen. De kudde is inmiddels uitgegroeid tot veertien stuks, met kalfjes verwekt en geboren in het Kraansvlak.

Piet Veel: "Nooit eerder zijn wisenten zo grondig bestudeerd als hier. Het is er een voortdurend komen en gaan van biologen, ecologen en studenten uit binnen- en buitenland. Alles wat die beesten doen wordt geturfd, vastgelegd en in grafieken gestopt. Dit alles heeft een fantastische impact op onze medewerkers (de boswachters).

Wisenten nemen graag een zandbad. Omdat zo iets een enorme zandkuil oplevert, is dit ook in het voordeel van het kleine grut dat graag op open, zandige plaatsen leeft. De basterdzandloper, waarover elders in dit nummer een artikel is opgenomen, profiteert er bijvoorbeeld van. Foto: Leo Linnartz.

Die hebben het gevoel dat ze met iets heel bijzonders bezig zijn. En dat is het ook."

Aangevreten kardinaalsmuts en zandbaden

Een van dieren heeft een zenderhalsband om zodat ze op 'kantoor' kunnen zien waar de kudde uithangt. Dat is wel nodig, want wisenten zijn meesters in het verstoppertje spelen. Het Kraansvlak is ruig duinterrein met veel struiken en bomen, waar de veertien moeilijk te vinden zijn. Het kan gebeuren dat ze ineens voor je staan, opgedoken uit het niets. Even later zijn ze even snel weer verdwenen. Wel is overal goed te zien waar ze geweest zijn. Daar hebben ze gevreten aan de bast van kardinaalsmuts of hebben ze zandbaden aangelegd.

In het Kraansvlak hebben ze bewezen dat ze anders dan de Amerikaanse neef bizon echte bosdieren zijn. Het is ook te zien aan hun bouw. Wisenten zijn hoger en smaller, om makkelijker tussen bomen door te laveren. Toch zijn ze geen grote eters van takken en bladeren en lopen ze ook graag in het open duin rond. Piet Veel: "Maar ze eten wel veel bast. We hebben in het Kraansvlak vergeleken wat Hooglanders, koniks (half wilde Poolse paarden) en wisenten met de vegetatie zouden doen en dan zie je dat de wisenten het struweel het stevigst aanpakken. De paarden eten ook wel bast, maar eigenlijk vooral van de populieren.

Iedereen kan ze straks komen bekijken

Uit alle studies is inmiddels een mooie grafiek tevoorschijn gekomen, de menukaart van de wisenten. Van alles wat ze eten is 6 procent

kruiden, 6 procent 'browse' (een hapje hier een hapje daar), 27 procent schillen van takken en 61 procent grassen en zeggen. Ze zitten zeggend tussen grazers en snoeiers in. En zijn goed in het mollen van dood hout en het schuren van boombast. Reden genoeg om ze als natuurbeheerders aan het werk te houden. "Ze zijn ideaal personeel", concludeert Piet.

Zomer dit jaar wordt er meer duidelijk in een officieel rapport dat alle tot nu toe verzamelde kennis vastlegt. Toch is alvast besloten de proef met vijf jaar te verlengen. Ook wordt het wisentengebied flink uitgebreid. En wat meer is: iedere wandelaar kan straks bij ze op bezoek. Een van de onzekerheden aan het begin van de proef was hoe de wisenten zouden reageren op mensen. Ervaringen in het buitenland zijn overal gunstig. Wisenten maken zich niet druk om bezoekers. Maar in de Bloemendaalse duinen zijn er voorlopig hoge schrikdraadhekken neergezet, voor 'je-kan-niet-weten'. Piet Veel: "We weten nu dat je ze met een simpel schrikdraadje op hun plaats kan houden. Het zijn eigenlijk heel rustige dieren."

In het nieuwe wisententerrein komt een voetspoor voor wandelaars, die halverwege kunnen kiezen: weg van de wisenten linksaf, op naar de wisenten rechtsaf. En dan moet je natuurlijk een beetje geluk hebben wil je ze tegenkomen. Dat is een tintelingwekkende wilderniservaring: even oog in oog met een kudde van zulke grote en echt wilde beesten, soms wel 900 kilo zwaar, met hoorns en ruige vachten. Waar vind je dat in Nederland? Jawel, bij PWN.

FRANS BUISSINK IS KUNSTSCHILDER EN NATUURPUBLICIST.

